

material al omului, dar și o continuitate durabilă, în sensul creșterii sale evolutive, atât din punct de vedere cultural, moral, general-civilizațional, dar și din punct de vedere a spiritualității sale. Scăderea nivelului de viață, a standardelor confortului existenței cotidiene a omului, în prezent și în viitor, fără dubiu trebuie interpretat ca un atac la idealurile și imperativele calitative a supraviețuirii umanității în totalitatea ei. Printre aceste aspecte de importanță majoră, în vederea progresului și succesului eforturilor de depășire a crizei globale se înscriu și prioritățile de păstrare și aprofundare a diversității etnico-naționale, a moștenirii culturale pe care civilizația contemporană globalizantă tinde să o reducă la niște parametri generali depersonificați, sărăcind-o și distrugând prin asta resursa naturală și cea mai indicată pentru sprijinul potențialului umanității de depășire a crizei.

Totuși, obiectivul suprem de supraviețuire calitativă a omenirii în totalitatea ei, ne neglijindu-se aspectele diversității culturale, etnice, religioase etc. împreună cu supraviețuirea întregii biosfere, în toată biodiversitatea ei, rămâne a fi un obiectiv maxim de realizat, dincolo de orice fel de apartenențe, atât pentru comunitatea civilă (savanți, opinie publică, businessmani etc. ce au tendința să intervină în spațiul public pentru a-și promova părerile personale și de a-și urmări interesele private) cât și pentru societatea politică (politicieni și funcționari ce au datoria să urmărească interesul public).

Bibliografie

1. **Scripcaru Gheorghe, Ciucă Aurora, Astărăstoae Vasile, Scripcaru Călin.** *Bioetica, științele vieții și drepturile omului.* Iași, 1998
2. **Țirdea Teodor N.** *Introducere în sinergetică.* Chișinău, 2003
3. **Țirdea Teodor N.** *Elemente de bioetică.* Chișinău: Medicina, 2005
4. **Поттер Ван Р.** *Биоэтика: мост в будущее.* Киев, 2001

PROBLEMA PROCREĂRII ÎN GÂNDIREA PATRISTICĂ: ANALIZĂ ETICO-FILOSOFICĂ

Ion Banari

Catedra Filosofie și Bioetică USMF „Nicolae Testemițanu”

...cu dreptate se poate spune că nici sufletul nu există înainte de trup, și nici trupul nu există înaintede suflet, ci pentru amândouă nu-i decât un singur început...

Grigore de Nyssa

Summary

The problem of the procreation in the patristic thought: ethical and philosophical analysis

The divergences within the opinions focused on the moral problems of the contemporary world are founded on two extremes. One of them is the moral and religious conception and another one is the secular moral. The first affirms the existence of God and the some divines lows on which the ethical difficulties must be reported. The second denies and secularizes itself of these conceptions. This study analyzes the patristic position on some bioethical classical dilemmas like the embryo's status, the abortion, the state new-borns and premature deaths.

Rezumat

Divergențele de opinii axate pe problemele morale ale lumii contemporane se fundamentează la doi poli. Unul dintre aceștia este concepția moral-religioasă, iar celălalt morala seculară. Prima susține existența unui Creator și a unor legi divine la care trebuie raportate

dificultățile etice. Ultima neagă și se secularizează de aceste concepții. Studiul dat analizează poziția patristică față de unele dileme clasice ale bioeticii cum ar fi: statutul embrionului, avortul, starea pruncilor nenăscuți și morți prematuri.

De la începuturi, comunitățile umane se confruntau cu problemele unor persoane care nu putea avea copii și a celor indivizi ce erau indiferenți față de ființa zămislită în femeie. Aceste dileme devin treptat centrul de discuție a multor tratate etice și medicale, unde fiecare cultură le interpretează diferit, reeșind din concepția despre lume pe care se fundamenta. În Roma și Grecia Antică avortul nu era considerat crimă, iar neputința de a concepe era considerat, de unii, un mijloc favorabil de-a-și satisface plăcerile trupești. Ciocnirea concepțiilor creștine cu cultura greco-romană și a popoarelor barbare, a contribuit la reorientarea ideologică vis-a-vis de aceste provocări, mai ales că tradiția iudeo-creștină reflectată în Vechiul și Noul Testament oferă suficiente mărturii legate de procreare. Începând cu secolele I-II (d.H.), creștinismul răspândește imperativul, povața „Să nu ucizi”, preponderent referitor la pruncul din uterul mamei [10, p. 64]. Acest fapt îl sesizăm din confruntările apostolilor cu lumea păgână: ei militau împotriva folosirii unor băuturi sau medicamente ce provocau avortul (I Corinteni, 6:9-10; Galateni, 5:2; Efiseni, 5:5; Apocalipsa, 9:21; 18:23), sau consolidau persoanele care nu puteau să conceapă un copil. Informații similare celor de condamnare a uciderii embrionului conceput aflăm mai târziu în *Didahia celor doisprezece Apostoli* către neamuri: „...să nu faci otrăvuri, să nu ucizi copil în pântece, nici pe cel născut să nu-l ucizi...” [8, p. 27]; în *Epistola zisă a lui Barnaba*: „Să nu ucizi copil în pântecele mamei și nici să-l ucizi după ce s-a născut...” [8, p. 162]; *Epistola către Diognet*: „Creștinii...se căsătoresc ca toți oamenii și nasc copii, dar nu aruncă pe cei născuți.” [8, p. 412] ș.a. Gânditorii patristici versați în învățătura predecesorilor lor, continuă lupta împotriva dilemelor apărute în legătură cu procrearea, plasând accentul asupra a trei probleme majore: 1) *statutul embrionului*; 2) *condamnarea avortului*; 3) *starea pruncilor nenăscuți și morți prematuri*.

După modul cum este conceput statutul embrionului în literatura patristică, putem distinge mai multe poziții. Unii părinți, analizând problema în cauză, erau influențați de anumite concepții filosofico-medice ale antichității. De exemplu, în concepția lui Hippocrate, crâmpei expus în opera lui [6, p. 152], copilul se formează la capătul a treizeci de zile, în cazul unui băiat, sau patruzeci și două de zile dacă este fată. Atare concepții găsim și la Pitagora, care susține că formarea copilului are loc în decurs de treizeci și cinci de zile, indiferent de genul acestuia. Spre deosebire de ceilalți, Aristotel lungește considerabil durata acestui interval: patruzeci de zile pentru genl masculin, iar optzeci-nouăzeci de zile pentru genul feminin, aceasta considerând-o ca perioadă de diferențiere organică. Acest fapt îl face pe Aristotel să susțină că până la finisarea acestei perioade embrionul reprezintă „o grămadă de carne informă” care duce o viață vegetativă, cu alte cuvinte sufletul senzitiv apare atunci, când trupul a căpătat organele ce permit acestui suflet să se manifeste; cât privește sufletul rațional nu depinde de starea trupului, ci este introdus în trup din afară, atunci când sufletul senzitiv este deja activ [vezi: 9, p. 371].

Alții (marea majoritate) aveau drept reper Revelația Scripturii: în Vechiul și Noul Testament nu există o mențiune directă privind avortul, însă textul din Ieșirea 21:22-24: „De se vor bate doi oameni și vor lovi o femeie însărcinată și aceasta va lepăda copilul său fără altă vătămare, să se supună cel vinovat la despăgubirea ce o va cere bărbatul acelei femei și el va trebui să plătească potrivit cu hotărârea judecătorilor. Iar de va fi și altă vătămare, atunci să plătească suflet pentru suflet, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior”. Iar în Levitic 12:1-6 se subliniază: „a grăit Domnul Lui Moise și a zis: Grăiește fiilor lui Izrael și le zi: Dacă femeia va zămisli și va naște prunc de parte bărbătească necurată va fi 7 zile cum e necurată și în zilele regulei ei. Iar în ziua a opta se va tăia pruncul împrejur...Iar de va naște fată, necurată va fi două săptămâni, ca și în timpul regulei ei...”. Acest lucru a adus la apariția în gândirea patristică a două mari curente ce țin de însuflețirea embrionului: a) însuflețirea ulterioară, având ca adepți pe *Teodor al Cirului*, *Ghenadie de Marsilia*, *Aureliu Augustin* etc. b) însuflețirea imediată, reprezentanți au fost *Tertulian*, *Clement Alexandrinul*,

Grigore de Nyssa, Maxim Mărturisitorul, Ioan Damaschin etc. Din primul curent, cel mai de seamă reprezentant este Aureliu Augustin, care fiind pasionat de filosofia antică, consideră fătul format atunci când s-au diferențiat organele și au dobândit suflet senzitiv. El susține că fătul neformat nu are încă organe de simț, de aici nu are nici suflet senzitiv. Din lucrările lui reiese că nu putem spune că există un suflet viu într-un trup care nu este lipsit de simțire, încă neformat și nedotat cu simțuri. După cum am văzut, Aureliu Augustin identifică momentul în care embrionul primește forma umană cu momentul în care primește suflet senzitiv.

Curentul însuflețirii imediate era răspândit preponderent în Bizanț, unde Grigore de Nyssa își definește teoria potrivit căreia sufletul este creat în urma trupului [4, p. 75]. Unul din principalele argumente aduse de el este că unitatea și identitatea ființei umane cere ca sufletul și trupul să participe simultan la constituirea ei: „Omului îi recunoaștem o singură existență formând în sinea lui un singur tot unitar, chiar dacă-i format din trup și din suflet, căci, dacă trupul a venit înainte, și sufletul după aceea, ar trebui să spunem că omul e în acelaș timp mai bătrân și mai tânăr de cât este în realitate... N-a fost dat nici o întâietate unuia sau altuia, nici sufletului față de trup, nici invers, pentru ca nu cumva din pricina unei deosebiri de timp să ajungă omul în vrajbă cu sine însuși... Așa dar, cu dreptate se poate spune că nici sufletul nu există înainte de trup, și nici trupul nu există înainte de suflet, ci pentru amândouă nu-i de cât un singur început..., și anume în primele momente ale venirii noastre pe lume” [4, p. 79]. Un alt argument al lui Grigorie de Nyssa este faptul că de vreme ce trupul, de la început nu este un trup mort, ci viu, având căldură, lucrare și mișcare, în mod logic sufletul trebuie să fie prezent de la început în el pentru a-i conferi aceste calități. „Embrionul, scrie el, este un izvor de căldură și de putere, dovadă că este însuflețit ” [4, p. 80]. De aici rezultă clar că pentru Grigore de Nyssa embrionul posedă din momentul zămislirii un suflet rațional deplin, este configurat după chipul divinității și se află în posesia identității sale de ființă omenească. Astfel gânditorul respinge conceptul celorlalți gânditori din opoziție. Merită de menționat și viziunea lui Ioan Damaschin, care în lucrarea *Dogmatica* susține concepția coexistenței inițiale a trupului și a sufletului: „Trupul și sufletul au fost făcute simultan, și nu întâi unul, apoi altul, după cum afirmă Origen” [3, p. 71].

Reieșind din această ordine de idei putem să stabilim câteva motive care au influențat tradiția creștină să se pronunțe atât de aspru față de avort: 1. Viața este un dar divin. Dumnezeu a creat omul, dându-I viață prin suflarea sa viu-făcătoare (Geneza,2:7), nu din necesitate, ci în mod liber și deliberat spre a participa la slava Sa. Totodată existăm nu datorită vreunui dar al părinților noștri, ci tot ca dar al lui Dumnezeu. Dreptul fiecăruia dintre noi, fie că avem sau nu darul procreării, este să participăm la slava lui Dumnezeu. 2. Dumnezeu este Stăpân peste fiecare aspect al existenței umane. 3. Modelul de relații umane e necesar să constituie relația interpersonală a Sfintei Treimi. „Sfânta Treime - caracterizată prin *comuniune și alteritate*, prin unitatea de esență și deosebirea persoanelor - trebuie să fie modelul sau icoana fiecărei relații umane. Uniți prin aceeași natură umană în comuniunea eclesială, împărtășind unii altora diferitele daruri duhovnicești, noi suntem chemați la *responsabilitate*: să răspundem unui celuilalt cu dragoste jertvelnică, care reflectă iubirea nesfârșită a celor trei Persoane ale Dumnezeirii, împărtășită și revărsată în inimile noastre prin Duhul Sfânt” [1, p. 24]. Or, practicarea avortului demonstrează lipsă de iubire de oameni, lipsă de credință, egoism, violarea firii. Un alt lucru rău legat de această practică, subliniat de gânditorii patristici, este pericolul pe care îl reprezintă pentru sănătatea și viața mamei substanțele abortive, ei la crima avortului adaugă și sinuciderea.

În literatura patristică sesizăm două modalități de condamnare a avortului: unul prin canoane personale și altul prin canoane sinodale. Vasile cel Mare menționa: „Cele ce dau medicamente pentru pierderea pruncilor sunt ucigașe ca și cele ce primesc otrăvile ucigătoare de prunci” [7, p. 174]. Ioan Pustnicul susține: „Femeile care omoară copiii în pânțele cu meșteșugiri diferite, ca să lepede copiii, nu trebuie să se Împărtășească zece ani” [2, p. 102]. Teologul francez John Brek a sistematizat canoanele care condamnă avortul. Sinodul de la Elvira (305-306) a decis excomunicarea femeii care și-a avortat copilul, ea având posibilitatea să se

împărtășească abia pe patul de moarte (Canoanele 63, 68). Mai indulgentă a fost pedeapsa fixată de canonul 21 al Sinodului de la Ancira (314). Totuși, formula canonică difinitivă de condamnare a avortului s-a dat prin Sinodul Trulan (Quinisext, 692), care a ținut cont de Sinodul din Ancira și de scrisorile canonice 2 și 8 ale lui Vasile cel Mare. Canonul 91 al Sinodului Trulan specifică: „Pe cele care dau doctorii provocatoare de avort și pe cele care primesc otrăvuri pierzătoare de prunci, le supunem pedepsei ucigașului”, adică cel puțin zece ani de excomunicare [5, p.155]. În legislația canonică a Bisericii, avortul premeditat este, prin urmare, considerat un act de ucidere care aduce vină atât asupra femeii care a avortat, cât și asupra persoanei care i-a furnizat acesteia mijloacele necesare pentru lepădarea sarcinii.

O problemă ce ține de avort este și starea pruncilor ce mor prematur. Grigore de Nyssa a acordat o deosebită atenție acestei probleme, dedicând o lucrare aparte. El pare a se referi atât la pruncii deja născuți, cât și cei din pântecul mamei. Antropologia sa afirmă că din momentul zămislirii copilul este o persoană umană, având deja un suflet rațional și mintal, consideră că pruncii morți nu numai că vor învia și vor primi trup duhovnicesc, dar vor ajunge la finele unui proces de creștere și sporire „post-mortem”, la vederea lui Dumnezeu și la fericirea care se dobândește prin această vedere. Grigore de Nyssa vede soarta în veșnicie a fătului mort, care are parte nu numai de viață veșnică, dar și de creștere, de sporire în învățătură și cunoaștere. În calitate de învățător îi stă întregul univers, la fel și toate trăirile sesizate în perioada aflării sale în pântecul mamei. Astfel fătul cugetă și ajunge cu iuțieală la înțelegerea vieții din care a fost răpit și, în același timp, la cunoașterea lui Dumnezeu, ziditorul a toate ce există [vezi: 4, p. 409-420]. De această situație s-au preocupat și alți gânditori ai patristicii: Tertulian, Clement Alexandrinul, Aureliu Augustin, Maxim Mărturisitorul etc.

Putem conchide că în operele gânditorilor epocii patristice *viața*, dar mai ales *viața umană*, este concepută nu drept produs al hazardului, nici efect al întâmplării sau al eforturilor omenești. Pretextul apariției vieții rezidă în voința divină, perpetuându-se prin intermediul ființelor omenești, și acest fapt determinat exclusiv de Dumnezeu. Omul se bucură de viață și de puterea vieții, are dreptul la viață, dar își asumă responsabilitatea de a o respecta, a o apăra în orice circumstanțe, sperând că și prin perpetuarea biologică (trupească) își asigură dobândirea împărăției celeste.

Bibliografie

1. **Breck J.** *Darul sacru al vieții*. – Cluj-Napoca: Patmos, 2003.
2. **Carte folositoare de suflet**. – București: Tipografia cărților bisericești, (Tip. De monah. Ioanichie). 1928.
3. **Damaschin Ioan.** *Dogmatica*. – București: Scripta, 1993.
4. **Grigorie de Nyssa.** *Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*. – București: Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1998.
5. **Floca I.** *Drept canonic ortodox, legislație și administrații bisericească*. Vol. II, – București: Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1990.
6. **Larchet J-C.** *Etica procreației în învățătura Sfinților Părinți*. – București: Sofia, 2003.
7. **Pidalion**. – București: Institutul de arte grafice, „Speranța”, 1933.
8. **Scrierile Părinților Apostolici**. – București: Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995.
9. **Аристотель.** *Сочинения в четырех томах*. – Москва: «Мысль», 1975.
10. **Силуянова И. В.** *Современная медицина и православие*. – Москва: Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 1998.